

לכבוד הילולת הנצי"ב כ'ח מנחם אב תרנ"ג-תשפ"ו

מאמר הנצי"ב מוולאז'ין יסודות הדת בחלוקת צדיקים חסידים ובינונים, ששלח למערכת העלון "מחזיקי-הדת" והודפס בתשובותיו ספה"ק תשובות משיב דבר. ומה שהיה הוא שיהיה שייך מאמר זה ואקטואלי בימינו ממש

איגרת מעניינת שכתב בעל ההילולא בענין הנהגה של חסידות וחסידים, ועניני מיימינים ומשמאילים והנהגת הממוצע ביניהם, והסבר מאיר עינים על הבינוני שהוא בין צדיק לרשע, ומבאר שהממשק הנכון המחבר בין האדם להקב"ה זה לימוד התורה בהבנה ובהתמדה.

בספרו הק' משיב דבר סימן מ"ד וזלה"ק:

יש לחקור, אם נמצאו בשומרי אמונה ודת ואינם פורצי גדר ימין ושמאל ואמצע, זהו שאלה שנדרש לברר יפה: אמנם גם בזה יש ויש שלש כתות בישראל, ולפי ביאורנו בעניות דעתנו המה הם מכונים במקרא בשם מיימינים ומשמאילים כאשר יבואר:

ראשית דבר, יש לדעת דבמצוות עשה ואהבת את ה' אלהיך וגו' שאנו קוראים בכל יום, נכלל שני משמעות ושניהם מבוארים בפסקי הרמב"ם ז"ל, פי' אחד: שימסור גופו ונפשו וכל רצונו לרצון ה', כמו מי שאוהב את בנו יחידו ונוח לפניו להפקיר כל אשר לו בשביל חיי בנו יחידו כי זה כל האדם, כך מ"ע למסור עצמו על קידוש ה' במקום סכנה וכמש"כ הרמב"ם בה' יסה"ת פ"ה ה"ז ומנין שאפי' במקום סכנה אין עוברים על אחת מג' עבירות הללו שנאמר ואהבת את ה' וגו' וזה הפי' אפשר ומחויב כל איש מישראל, כי זה כל האדם מישראל, פי' השני: שיהא דבק במחשבתו ותשוקה להשיג רוח"ק בזמן שהי' אפשר או עכ"פ הערה גבוהה למעלה למשכיל ובלשון לועז מכונה אהבה זו [דיא ליבע] וכ"כ הרמב"ם שם פ"ב ה"א האל הנכבד והנורא מצוה לאהבו וכו' שנאמר ואהבת את ה' אלהיך וגו' והאיך הוא הדרך לאהבתו כו', וע"ז הכונה איתא בירו' ברכות פ' הרואה שאמר ר"ע בפ"י מקרא זה רחמתיך בכל לבי רחמתיך בכל נפשי, ומשמעות רחמיה הוא מלשון המקרא ארחמך ה' חזקי, וכתוב התשכח אשה עולה מרחם בן בטנה דפירושו דביקות הרעיון באהבה עזה,

וזה הפי' אינו אפשר לכל איש מישראל, וכמש"כ ג"כ הרמב"ם בזה"ל והאיך הוא הדרך לאהבתו כו' ומפרש והולך ומוכן שלא כל אדם זוכה ומגיע לכך, והכי תניא בספרי ע"ז המקרא ואהבת וגו' והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך וגו' וכי מה ענין זל"ז, אלא האיך אדם אוהב להקב"ה והיו הדברים האלה וגו' שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם:

והנה המשקיע דעתו תמיד באהבת ה' ודביקות, זהו באמת דרך החסידות שהרי א"א בכך אלא במי שפורש עצמו מהליכות עולם, והוא המכונה מיימין, היינו שמתקרב עצמו לשכינה ביותר, ומי שעומד בזה הדרך הגבוה, א"א להתחבר הרבה עם אנשים אפי' ללמדם תורה ודרכי המוסר דכל שיח ושיג עם בני אדם מפסיקים הרעיון להדביקות שא"א אלא בהתבודדות, ורק משה רבינו היה במעלה זו גם בתוך דיבורו עם ישראל ותומ"י אחר דיבורו עמהם השיב המסוה על פניו ועלה במחשבתו למקומו הראוי לו, משא"כ שארי נביאים ואנשי מעלה אפי' אברהם אבינו, בשעה שהורה לרבים דרך ה' ותורתו לא עמד במקומו ובדביקותו כמו שהי' בשעה שהתבודד בפ"ע, וכבר האריך בזה רבינו הגאון חתם סופר בהקדמתו דברים מאירים וראויים אליו זי"ע, אבל מ"מ אחר שחשקה נפשו להיות תמיד דבק בה' אזי מכונה בשם מיימין כאשר יבואר עוד:

ויש עובד את ה' ושומר תורה בכל דקדוקיה, אבל אינו יודע טעם אהבה ודביקות, ואינו מתבודד כלל להשיג אהבה זו, וזה היה דרכי הפלוסופים הקדמונים אשר לא סרו מעולם מדרך ה' ותורתו הק' ח"ו וגם הורו לאחרים גדולת ה' ותורתו אך לא ידעו האיך אוהבים את ה' בדביקות, והמה מכונים משמאילים, היינו רחוקים מקרבת השכינה ורוה"ק ביותר:

ויש הולכים בדרך ממוצע היינו בשעת ק"ש ותפלה מקרב דעתו לאהבת ה' ודביקות אבל שאר היום הליכות עולם לו, **ויש גם בזה הדרך הממוצע מכונים בשם חסידים** אבל באופן אחר ממה שלמעלה אלא חסידים במעשיהם . וגם בזה יש שני דרכים הנקראים חסידים, אחד. המזכה רבים וכמבואר ביומא (דף פז) שעל אלה כתיב לא תתן חסידך לראות שחת, והשני. שעושים המצות בדרך הפלגה ולמעלה מטבע אנושי כידוע בפרקי דחסידי במס' תענית.

ונמצא שלשה דרכי חסידות בישראל היינו המיימינים הדבקים באהבת ה', ושני אופני חסידות במעשה, ושולשתם מבואר במקרא אחד בעשרת הדברות ועושה חסד לאלפים לאוהביו ולשומרי מצותיו, ותניא במכילתא לאוהביו זה א"א וכי"ב ולשומרי מצותיו אלו הנביאים והזקנים, ופי' אוהביו היינו כמו א"א שהיה משוקע הרבה בדביקות ואהבת ה', ולשומרי מצותיו היינו נביאים שהיו מזכי רבים בתוכחה, והזקנים שהיו זהירים במצות בהפלגה יתירה:

והנה הנהיג חסידותו במעשה המצות פשיטא שמוכרח להיות ת"ח ולומד ושונה איך להיות נזהר במצוה עפ"י דעת תורה ולא יהא בא לעשות זר מעשהו שלא עפ"י דעת תורה ח"ו . והרי לוי ופנחס שניהם קנאו על הזנות ומסרו נפשם ע"ז, והנה פנחס עלה בשביל זה לגרם המעלות ולוי גער בו אביו וכיב"ז הרבה, והוא משום שנדרש לזה דיוק רב לשקול

הפעולה לפי הזמן והמקום וגם בכמה דברים נדרש לדעת כללי התורה שאינם מבוארים כ"כ, על כרחך אי אפשר להיות חסיד בזה האופן אלא אחר הגיון תורה,

אכן אפילו דרך החסידות של אהבת ה' ודביקות, שנראה לפי הדמיון שאין צריך לזה הגיון תורה אלא תמימות והתבודדות ומחשבתו לאהבת ה', אבל באמת אינו כן, אלא אפילו מי שמתקדש ודבק לאהבה את ה', הוא מוכרח עכ"פ להיות נזהר מאד שלא יטה אשורו מני דרך התורה, ולא תהא תשוקתו הקדושה ואהבה עזה כמות מתעוה מדרך השכל, וע"ז הזהירה תורה במצות ציצית שמרומז בה אות על תרי"ג מצות וצונו הקב"ה לעשות חוטי לבן ותכלת לשני אופני הנהגת האדם מישראל, האחד, מי שהולך בדרך הכבושה לרבים בהליכות עולם לו ועל איש כזה בא חוטי לבן מין כנף להזכירה על מעשה המצות,

השני, מי שמפרש לעבודת ה' ומתבודד ומשקיע דעתו לאהבת ה' ועל איש כזה בא חוטי תכלת שהוא דומה לכסא הכבוד ומדבק מחשבתו בה, ומ"מ הוא מוזהר להפסיק דביקותו ולהזדקק למצוה שבאה בזמנה. ועל שני אופנים של היהדות כתיב שני מקראות של זכירת המצות. א. היינו מקרא וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אותם ולא תתורו וגו' בא אזהרה על המון עם ה' ההולכים באמצע או משמאלים, ב. ומקרא למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי והייתם קדושים לאלהיכם, בא אזהרה לחסידים בקדושה ואהבת ה' המה המיימינים שגם המה יהיו נזהרים במעשה המצות לפי דעת תורה, אז והייתם קדושים לאלהיכם, שתהיו מרוצים לה' להשפיע עליו שפע קדושה ורוה"ק.

ובכל אופני חסידות שנינו באבות פרק ב' מ"ה ולא עם הארץ חסיד!

ועתה הנני מפרש דבר ישעיה הנביא ס' ל' ונתן לכם ה' לחם צר ומים לחץ ולא יכנף עוד מוריד והיו עיניך רואות את מוריד ואזניך תשמענה דבר מאחריך לאמר זה הדרך לכו בו כי תאמינו וכי תשמאלו, הכונה בזה שבימינו היו אותם השלשה כתות בישראל, היינו כת המתנהגת בקדושה ודבקות והמה מרכבה לשכינה, וגדולי אותה הכת היו נכנפים ונסתרים בחדרים שלא יהיו אנשים מפריעים אותם מדבקותם בה', והמה מיימינים והיה כת המתנהגים בחכמת הטבע ורחוקים ממחשבה רוחנית וגדוליהם אינם נכנפים כלל, אבל התלמידים אינם מתחזקים לראות פני רבם שהרי יכולים לעמוד ע"ד רבם ע"י כתב יותר מאשר ישמעו מפיהם,

משא"כ למוד תורת ה', זהו סגולתה שיראו התלמידים את פני הרב. ומשום הכי הסיר משה רבינו את המסוה מעל פניו בשעה שדבר עם ישראל דברי תורה, כדי שיראו את פניו, וזהו דבר הנביא בזמנו שהיה למוד התורה נחוץ בשביל מלחמת סנחריב וכדאיתא בפרק חלק עה"פ וחבל עול מפני שמן, חובל עול סנחריב מפני שמנו של יחזקיהו המלך שנעץ חרב בבהמ"ד ואמר מי שאינו עוסק בתורה ידקר בחרב, וע"ז אמר הנביא ונתן לכם ה' לחם צר ומים לחץ, היינו דרכה של תורה פת במלח ומים במשורה,

ולא יכנף עוד מוריד, היינו שלא יהא כדרך כת הראשונה להכנף בחדרים. אלא והיו עיניך רואות את מוריד שלא יהיה כדרך השניה שלא היו התלמידים נדרשים לראות פני רבם, ואזניך תשמענה דבר מאחריך לאמר זה הדרך לכו בו, שתשכילו ותבינו כי אך זה הדרך של שקידת התורה אגוני ומצלי בעת מלחמה על ישראל, ואך הוא הדרך לקיום האומה, כי תאמינו, בין הכת המיימינים, וכי תשמאלו, בין הכת המשמאלים, **הכל יבינו כי אך עמלה של תורה הוא העיקר לשמירת היהודים,** והרי ביארנו מהו ימין ושמאל במהלך אמונתנו:

וממוצא דברינו, שאין כל ההולך בדרך הממוצע בעבודת ה' מכוונה בשם בינוני דיש מן הממוצעים ראויים להקרא בשם חסידים אלא שאינם חסידים משוקעים בהתבודדות באהבה ודביקות, אלא חסידים במעשיהם כמו שביארנו לעיל עפ"י רבותינו בעלי התלמוד ותנא דמכילתא בפירוש המקרא בעשרת הדברות, ושנויה בס' דברים ס"פ ואתחנן שומר הברית והחסד לאהביו ולשמרי מצותיו לאלף דור, ובינוני נקרא מי שאינו פורק עול וגם אינו נזהר כ"כ, והדבר מובן דבגדר בינוני נמצאים הרבה אופנים בין צדיק לרשע:

יש בדורות הללו הרבה מחזיקי הדת יראי ה' מתנהגים בדעת עצמם להשיג אהבת ה' אע"ג שאינו לפי דעת התלמוד ושו"ע וסומכים על מאמר חז"ל בסנהדרין דף קו: רחמנא לבא בעי ובאים מחמת זה להרבה עבירות והכל לש"ש כדי להשיג אהבת ה' השגורה בפייהם אבל אם ירגילו ללמוד התורה ע"מ לעשות כפי התורה אז יהיו נשמרים מדעות שונות ושיהיה תורת כל אחד בידו ח"ו אלא הכל יהיה ע"ד התלמוד:

הכלל-סיכום אם באמת ובתמים אנו באים להחזיק הדת אין עצה כי אם לעסוק בלימוד תורה, בלי שום נפקא מינה אם הוא לשמה או שלא לשמה וזה אינו אלא מסור ללב וידוע להקב"ה איך להצליח את הלומד, אבל לנו אין לדעת ולחשוב בזה מאומה, ובזה האופן ירבו לומדי התורה כהנה וכהנה, וגם המתחכמים יכירו כי קיום התלמוד הוא לנו לחומה:

נפתלי צבי יהודא ברלין